

Restaurarea fără masă de vid a picturilor pe pânză

István Bóna

Introducere

Lucrările care prezintă metodele moderne de restaurare relatează de cele mai multe ori despre rezultatele obținute cu echipamente moderne, scumpe. Masa de vid a devenit uzuală începând cu anii 1960, au urmat metodele cu presiune scăzută, iar apoi diversele metode cu „buzunar vidat”.¹ Acestea din urmă se pot confecționa în anumite cazuri și în mod artizanal, dar nu constituie subiectul prezentei lucrări (*foto 1–2*).

Mulți restauratori bine pregătiți lucrează fără a-și permite asemenea dispozitive. În asemenea condiții care sunt posibilitățile lor de a realiza restaurări moderne?

Cele menționate mai sus, în special masa cu vid clasică, încălzită, au provocat pe parcursul restaurării o serie de noi degradări, care în trecut erau mai rare sau chiar necunoscute.² Din această cauză majoritatea dezvoltărilor s-au concentrat pe evitarea deteriorărilor provocate de temperaturile înalte și presiunile mari.³ Putem afirma deci că lipsa dispozitivelor moderne are și un avantaj: nu vom provoca deteriorări ale picturilor specifice utilizării acestor dispozitive. Totodată trebuie să depășim și o problemă de concepție, de atitudine. După tratamentele efectuate cu echipamente scumpe, picturile devin atât de „perfecte”, de netede, cum nu au fost niciodată, nici măcar imediat după pictarea lor. Dacă aplicăm metode manuale, mai delicate, trebuie să acceptăm micile imperfecțiuni ale picturilor vechi: faptul că ele sunt ușor vălurite, prezintă cracheluri, au desprinderi oarbe în formă de scoică etc. Astfel devine mai acceptabilă și conservarea efectuată după principiul „intervenție minimă, rezultat maxim”, al cărei rezultat final nu este unul „perfect”.

Pe parcursul netezirii și dublării⁴ pânzelor, la majoritatea procedeelor tradiționale scoatem pânza de pe șasiu și îndreptăm marginile de tensionare. Oricât de profesionist am executa această operațiune, este pur și simplu imposibil să o rezolvăm fără mici degradări. Cele mai multe

se produc la reîntinderea pânzei. În trecut autorul a evitat acestea prin rotunjirea muchiilor ramelor de întindere, dacă rama decorativă a permis acest lucru, respectiv lipirea pe muchia ramelor a unei șipci profilate cu secțiune semirotondă. Astfel se poate evita cea mai frecventă problemă, și anume fisurarea, rupțura în zona de îndoire. Această soluție o putem recomanda și pe viitor. În practica internațională însă s-au căutat și găsit și alte căi. Se încearcă tratarea și dublarea picturilor fără a îndrepta marginile de întindere.

Netezirea cu vapori reci

Folosirea vaporilor reci reprezintă una dintre cele mai bune metode pentru netezirea picturilor pe pânză. Mărind umiditatea relativă la circa 80%, pânza se emoliază și se destinde. Se emoliază de asemenea și grundul, ba chiar și un strat de culoare cu ulei îmbătrânit, puternic polimerizat. În cazurile obișnuite umidificarea cu vapori reci nu duce la valori de umiditate relativă ce ar depăși 80%, iar pictura nu este periclitată. Valorile de umiditate relativă mai ridicate pot cauza o contracție bruscă, ce duce chiar și la distrugerea picturii, dar sub 80% acesta se întâmplă atât de rar, încât nu trebuie să ne facem griji. În schimb, la o umiditate relativă de peste 95% pânza se poate contracta brusc. Deși această valoare nu se poate atinge prin metoda descrisă mai jos, în condiții normale de interior, pentru siguranță nu strică să măsurăm în mod continuu temperatura și umiditatea relativă din incinta de umidificare. Desigur, pictura se supraveghează neîntrerupt în timpul procedurii și trebuie să existe la îndemână echipamentele cu care să se intervină la nevoie. Acestea sunt: o presă de dimensiuni corespunzătoare, de preferat o structură pregătită cu buzunar vidat, sau pur și simplu o placă de presare cu greutate, respectiv cu strângători/prese manuale. Ne ajută și dacă forța de întindere se poate mări pe cadrul de lucru, de exemplu, dacă pe rama de întindere elasticele se pot schimba cu arcuri mai puternice. Este important să avem la îndemână fier de călcat, hârtie siliconată, folie Melinex. Această intervenție de urgență în limba engleză se numește „hot fingers”.

Pictura destinsă și emoliată prin tratamentul cu vapori reci se poate netezi bine printr-o întindere ușoară. Pictura uscată în timp ce se menține întinderea, își păstrează netezimea, pânza rămâne plană. Desprinderile oarbe în formă de scoică se pot reduce semnificativ, dar nu dispar complet întotdeauna. Repetând tratamentul, acest aspect se poate

¹ List of dates in the history of conservation and restoration – Wikipedia http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_dates_in_the_history_of_conservation_and_restoration (05.01.2014)

² Impasto netezit, impasto imprimat în pânză, pierderea (diminuarea) texturii, accentuarea texturii, imprimări (efect bob de mazăre) etc. Berger 1966. pp. 170–80., Berger 2000. pp. 85–108., Berger 2000. pp. 109–116., Cummings – Hedley 1974. pp. 10–16.

³ Hacke 1983. pp. 257–286.

Berger 2000. pp. 23–44.

⁴ Intervenție ce constă în lipirea sau întinderea fără lipire (loose lining) pe versoul pânzei a unei pânze noi.

îmbunătăți, dar să nu uităm ce am afirmat mai devreme despre rezultatul perfect. Este important de conștientizat și faptul că în acest caz în timpul netezirii pictura nu este supusă nici unei acțiuni mecanice perpendiculare pe suprafață, care cauzează majoritatea deteriorărilor amintite mai devreme (foto 3–7).

Netezirea picturilor folosind cutia de umidificare

O excelentă metodă de netezire constă în folosirea cutiei cu vapori reci. Această tehnică a fost prezentată în anul 2005 la Universitatea Maghiară de Arte Plastice de către profesorul universității finlandeze înfrățite⁵, dl. Tannar Ruuben (foto 8). Esența metodei este să confecționăm din carton buretat (foamboard) o cutie de dimensiunea picturii. Cutia se rigidizează cu șipci subțiri și se captează cu folie de polietilenă. Pictura se așează pe cutie ca un capac. Marginile de întindere lăsate în jos înconjoară muchia superioară a cutiei la fel precum muchia capacului cutiei. Apoi se întinde pânza cu elastice pentru borcane. Elasticele se fixează de marginea de întindere orientată vertical în jos, cu ajutorul unor clipsuri pentru hârtie și pânză abrazivă grosieră. Celălalt capăt al elasticelor se agață în cuiele înfipte în cartonul buretat. Forța de întindere este dată de distanța cuielor și mărimea elasticului. Începem cu o tensionare mică, apoi o mărim progresiv pe parcursul netezirii.

Se recomandă trasarea unei linii jur-împrejur pe laturile cutiei, la distanța unde dorim să înfigem prima dată cuiile, pentru ca ele să fie la aceeași distanță față de marginea superioară a cutiei. Astfel și forța de întindere va fi uniformă. Dacă vrem să modificăm întinderea, cuiile se pot repositiona, dar există și metode mai simple. Elasticul se poate trece peste un singur cui, sau peste două cui învecinate (foto 9).

Tratamentul cu vapori reci se realizează cu un cearșaf umectat și stors temeinic, așezat pe fundul cutiei. Apoi acoperim cutia cu folie de polietilenă, având grijă ca folia să nu atingă pictura.

Dacă lucrăm într-un atelier profesionist, măsurăm temperatura și umiditatea relativă din cutie. Senzorii de temperatură și de umiditate se amplasează cât mai sus, imediat sub pictură. Se recomandă folosirea unui instrument cu senzori separați, introduși în cutie și legați prin cablu de unitatea de afișare amplasată în exterior. Astfel citirea parametrilor se face permanent, fără a deranja microclimatul din interior. În practică măsurarea parametrilor de microclimat nu prezintă importanță deosebită, în cazul vaporizării la rece nu prea apar situații care să deterioreze pictura. Umiditatea relativă din cutie atinge rapid o valoare de cca. 80%, apoi rămâne constantă un timp îndelungat.

Tratamentul cu vapori reci este cea mai blândă metodă de întindere a picturilor pe pânză. În majoritatea cazurilor este suficient un tratament sau două pentru a obține un

rezultat perfect. Pentru experiment am ales împreună cu Tannar Ruuben o pânză a pictorului Grüber Béla, foarte păstoasă pe ambele fețe, pictată cu un strat gros pe bază de ulei, care nici nu s-ar fi putut trata cu altă metodă. Pictura se află în proprietatea Universității Maghiare de Arte Plastice, de aceea autorul are ocazia și în prezent să studieze rezultatul. Netezirea picturii a durat o săptămână, lucru extrem de rar.⁶ Rezultatul a fost foarte convingător. Astăzi, după nouă ani, pictura a început din nou să prezinte mici văluriri, dar părerea noastră este că s-ar putea netezi din nou într-o singură zi. Dacă pânza s-ar prinde pe un șasiu cu arcuri, cu siguranță ar fi netedă. În acest caz însă scopul nostru a fost de a păstra cât mai bine sistemul de întindere original.

După netezire, dacă se impune dublarea sau întărirea marginilor de întindere (strip lining), fără îndreptarea acestora din urmă, se poate rezolva și acest lucru cu metode manuale. Tot ce este de făcut e să fixăm pe masa de lucru, cu ajutorul a două menghine manuale, o șipcă de care sprijinim marginea de întindere a picturii, îndoită în sus. Aceasta permite ca întărirea marginii de întindere sau pânza de dublare să fie îndoită și călcată cu fierul pe pânza îndoită. Pentru această intervenție se pot utiliza atât adezivi termoplastici (de topire)⁷, cât și adezivi uzuali.

Netezirea picturilor cu rame de întindere și magneti

O altă metodă pentru netezirea deformărilor apărute în pânză constă în folosirea ramelor de întindere. Există numeroase asemenea rame de firmă, dar toate sunt prea scumpe. Există și soluții mai ieftine, artisanale, câteva dintre ideile poloneze⁸ fiind testate și de autor. Prin câștigarea unei finanțări am reușit să comandăm fabricarea și apoi să testăm dispozitivul cel mai promițător. E simplu și funcționează bine până la anumite limite dimensionale; totuși, nu-l recomandăm fiindcă sistemul de întindere cu arcuri elaborat de autor este mult mai simplu, mai ieftin și mai eficient.

Rama de întindere și vaporizatorul se pot combina. Dacă ne putem permite să executăm un cort de umidificare în care să încapă pictura întinsă, munca noastră va fi mult accelerată.

Conservarea picturii Mária és Erzsébet találkozás (Întâlnirea dintre Fecioara Maria și Elisabeta), a pictorului Than Mór⁹

În anul 1938 pictorul Gecse Árpád din regiunea Jász a impregnat cu o substanță uleioasă versoul picturii de cinci metri pătrați *Întâlnirea dintre Fecioara Maria și Elisa-*

⁵ Metropolia University of Applied Sciences, Department of Conservation.

⁶ Netezirea a durat foarte mult timp, fiind terminată de autor.

⁷ De exemplu BEVA 371 sau Lascaux 360 H.V., ambii adezivi dezvoltati pentru dublare. BEVA 371: suspensie de polimeri-etilen vinil acetat, în derivați din petrol. Lascaux 360 H.V.: dispersie acrilică.

⁸ Mitka 1997. pp. 76–78.

⁹ Autorul a restaurat acest tablou împreună cu Lopusny Erzsébet și Susánszky Ágnes.

beta, a picturului Than Mór (foto 10). Deoarece nu a scos pictura de pe șasiu, pânza a rămas intactă sub șipci și sub traversele de rigidizare. Rezultatul a fost că pictura s-a comportat foarte diferit pe cele două tipuri de suprafețe. Părțile impregnate cu ulei și devenite în timp destul de rigide s-au umflat ca o plapumă, iar pe dungile neimpregnate au apărut cute dese, sub formă de valuri (foto 11). Am întins pictura pe șasiul de tensionare cu șuruburi, confecționat pe baza articolului polonez sus-amintit (foto 12–14). După aproximativ trei săptămâni suprafețele impregnate de Gecse s-au netezit, dar cele de sub șasiu, suprafețele neimpregnate, au rămas vălurite. Din această cauză am presat aceste părți de pânză cu ajutorul magneților, după umectare. Pe suprafața pictată am așezat o tablă zincată, ambalată în folie de polietilenă (foto 15), iar pe partea cealaltă, după umectarea zonelor corespunzătoare, am pus foi de carton buretat, strânse pe suprafață cu ajutorul magneților (foto 16). Dungile vălurite s-au netezit frumos, dar după câteva zile valurile au reapărut. Ca urmare, am impregnat de mai multe ori suprafața supusă tratamentului cu rășină sintetică Plexigum PQ 611¹⁰, sub formă soluție 5%, dizolvată într-un amestec de diluant pentru parchet și diluant nitro. Am continuat impregnarea până când rigiditatea acestei suprafețe a ajuns asemănătoare cu cea a părților din jur. Apoi am aplicat o presiune ușoară, dar constantă, prin metoda magneților descrisă mai sus, pentru a obține netezirea. De data aceasta rezultatul s-a dovedit a fi unul bun și durabil (foto 17).

Rama de întindere cu șuruburi nu a confirmat așteptările. Manipularea sa este greoaie, la colțuri tinde să se desfacă. Din acest motiv a trebuit să fixăm cu șuruburi elementele provizorii de rigidizare, fapt ce ne-a îngreunat munca, fiindcă la fiecare întindere a trebuit să desfacem, apoi să reînșurubăm aceste elemente (foto 13). Experiența arată că peste anumite dimensiuni ramele cu întindere la colțuri, inclusiv dispozitivele scumpe, de fabrică, necesită rigidizare interioară. La dimensiuni mari operarea acestora devine tot mai grea.

Netezirea picturilor folosind sistemele cu arcuri

Sistemul cu arcuri se bazează pe teoria „tensionării maxime sustenabile” publicată de Berger.¹¹ Esența teoriei constă în faptul că fiecare pictură are un domeniu propriu de tensiuni caracteristice, sustenabil pe termen lung și care asigură cea mai bună conservare a stratului pictural. Această valoare este în jur de 15–20 N/m. Dacă se depășește puțin această tensiune, firele pânzei suferă o deformare remanentă, de aceea pictura pe pânză, deformată, începe să se netezească încetul cu încetul. Fenomenul tensiunii sustenabile se poate observa în practică atunci când într-o zi sau două picturile supratensionate (supuse la hiperextensie) adoptă o stare de tensionare mai ușoară, dar stabilă. Această detensionare, alungire lentă se numește în

engleză „creeping”, adică „fluajul” pânzei, care durează până când pictura ajunge în starea de tensiune maximă sustenabilă. Dacă pictura este supratensionată din nou, în curând iarăși se va destinde, iar între timp deformările existente se netezesc treptat. Reglând o ușoară hiperextensie cu ajutorul arcurilor, nu mai este nevoie să repetăm tensionările, ci trebuie doar să urmărim când dispar deformările nedorite.

Totodată, tensiunea exagerată este dăunătoare, ducând chiar și la ruperea picturii. Conform experienței autorului, la 25 N/m picturile se netezesc în mod corespunzător și fără riscuri. Ținând cont de acest lucru, autorul a proiectat acele arcuri care, printre altele, în timpul restaurării din 1996 a picturii de 18x3 m intitulată *A magyar huszárság diadalútja (Marșul triumfal al husarilor maghiari)*, de Vágó Pál, s-au dovedit utile pentru netezirea cu succes a picturii, menținându-o plană până în prezent¹² (foto 18–20). Avantajul arcurilor corect proiectate este că acestea „simt” forța de întindere necesară. Adoptă aceea valoare și păstrează îndelungat pictura în acel interval. Dacă sub efectul schimbărilor microclimatice pictura se contractă, resorturile se alungesc, iar dacă pictura se detensionează, arcurile se strâng și asigură întinderea picturii. Între cele două stări extreme ale cursei arcurilor forța de întindere nu are voie să se modifice semnificativ, lucru posibil numai dacă resorturile sunt suficient de lungi și modificarea dimensională a pânzei nu provoacă o modificare dimensională semnificativă a arcurilor. Majoritatea picturilor se execută în domeniul de dimensiuni cuprins între 1–1,5 m. În cazul acestora o deplasare de 1% înseamnă 1–1,5 cm. Dacă întindem picturile pe două laturi, cu arcuri, aceasta înseamnă o deformare de 5–7,5 mm de fiecare arc. Forța de întindere a arcului nu trebuie să se modifice semnificativ nici în cazul unor deplasări substanțial mai mari. Opera lui Vágó Pál este însă mult mai mare decât dimensiunile menționate mai sus, astfel că autorul – când a proiectat arcurile – a avut în vedere și cerința ca modificările dimensionale ale picturii să nu influențeze prea mult forța de întindere. Din această cauză el a ales arcuri de întindere, relativ lungi (foto 21).

Executarea optimă a arcurilor prezentate în acest articol a fost posibilă prin amabilitatea specialiștilor Politehnicii Bánki Dónát (Bánki Dónát Műszaki Főiskola), care au efectuat măsurătorile pentru Catedra de Restaurare. Folosindu-se de concluziile măsurătorilor, autorul a definitivat arcurile utilizate efectiv, pe care le recomandă fără modificări.¹³ Arcurile sunt astfel proiectate, încât amplasate din 10 în 10 cm și întinse la 10 cm, să rezulte o forță de întindere de exact 25 N/m. De aici se poate calcula simplu, cum le modificăm dacă dorim să aplicăm o întindere (tensionare) ceva mai slabă sau eventual mai puternică. Arcurile prezintă și avantajul că în cazul su-

¹⁰ Izobutil-metacrilat, Kremer.

¹¹ Berger 2000. pp. 245–262., Berger 2000. pp. 263–275.

¹² Restauratorii picturii: Bucsi Ágnes, Gyöpös Miklós, Szentkirályi Miklós și autorul. Proiectarea șasiului: Lőrincze Zsuzsanna.

¹³ Arcurile au fost confecționate la Makai Rugókészítő Kft. (SRL). 1082 Budapest, str. Baross u. nr. 59. <http://rugokeszites.hu>

prăintinderii ele suferă o deformare permanentă, deci cu siguranță nu vor sfâșia pictura (foto 22).

Principiul de bază al cadrului utilizat pentru tensionarea cu arcuri seamănă cu cel al ramelor folosite de polonezi. Este format din patru șipci (scânduri) solide, mai mari decât este nevoie, ușor de montat, re folosibile ori de câte ori e necesar. Cu ajutorul unor colțare metalice solide¹⁴ și cu holșuruburi, din aceste șipci se poate confecționa rapid o ramă de orice dimensiuni, în circa zece minute. Colțurile fiind rigide, rama este foarte stabilă, se poate manevra în siguranță, împreună cu pictura. Exemplul de mai jos ilustrează faptul că pe rama astfel confecționată se poate întinde cu ușurință o pictură de orice formă. Am întins o pictură a lui Sajóssy Alajos în așa fel încât am fixat de arcuri sârme subțiri din fier moale, care au permis și reglarea tensionării.

Restaurarea picturii de altar Szent Anna Máriát tanítja (Sfânta Ana o învață pe Fecioara Maria), de Sajóssy Alajos¹⁵

Gecse Árpád a restaurat această pictură de altar tot în anul 1938. A repictat cu un strat gros de culoare mantia Mariei și cea a Sfintei Ana, precum și piatra pe care stă Sfânta Ana. De asemenea, a acoperit cu culoare și inscripția din partea de jos a picturii, care consemna donația.

Gecse nu a scos de pe șasiu pictura, care probabil era deja vălurită și atunci, ci a încercat să îl netezească prin tensionarea șasiului. El a vrut să rezolve aceasta prin adăugarea în partea superioară, arcuită, a unui element de rigidizare vertical. Nu cunoaștem rezultatul acestei acțiuni, dar traversa de întindere s-a dislocat, probabil, și s-a imprimat grosolan în pânză, provocând daune greu de înlăturat în zona superioară, arcuită a picturii (foto 23). El a încercat să fixeze cu pene restul ramei, lucru greu de înțeles, fiindcă șipcile erau prinse în cuie, deci rama nu putea fi tensionată cu pene. Astfel îmbinările cu cep s-au fisurat, iar capetele desfăcute ale șipcilor s-au imprimat și ele în pânza picturii. Impuritățile căzute între traversa inferioară a șasiului și pânză au provocat la rândul lor mici deformații în partea inferioară a picturii. Șasiul fiind într-o stare foarte proastă, am comandat un șasiu nou la meșterul tâmplar Lehoczki László.

Am îndepărtat stratul îngălbenit de vernis de pe pictura pictorului Sajóssy folosind acetona și diluant pentru parchet. Repictările se aflau pe stratul de vernis, așadar s-au dizolvat împreună cu acesta.

Experiențele nefavorabile dobândite la rama cu șuruburi și faptul că am restaurat cele două picturi în același timp, ne-au condus la decizia să tratăm în mod diferit pictura aflată într-o stare mult mai precară.

Netezirea deformărilor pânzei se putea realiza și în acest caz numai prin întindere, de aceea am scos pictura de pe șasiu și am întins-o pe rama cu arcuri. Tensionarea a durat circa două săptămâni (foto 22–25).

După scoaterea pânzei (de pe șasiu) am impregnat marginile de tensionare cu soluție de rășină acrilică Plexigum PQ 611, apoi am lipit pe acestea cu adeziv termoplastice EVA¹⁶ pânză de întindere tip molino (o pânză fină din bumbac netratat).

Suprapunând prin călcare fâșia de pânză lată de 10 cm, am obținut o margine de întindere rezistentă, în care am fixat din 10 în 10 cm inele metalice, ca să introducem în acestea arcurile, apoi mai târziu, șuruburile care servesc la întinderea pe șasiu (foto 25).

Tensionarea repetată, atentă, care a durat săptămâni, a netezit undulațiile mai mari, dar nu a eliminat perfect cutele produse de șipca de rigidizare. De aceea am impregnat pe verso întreaga suprafață a pânzei cu Plexigum PQ 611 de 5%, dizolvat într-un amestec de diluant de parchet și diluant nitro. În scopul netezirii am aplicat apoi, cu ajutorul magneților, o presiune ușoară dar persistentă, sub zona arcuită de sus și în locurile unde s-au imprimat șipcile (foto 26–29).

Avantajul ramei foarte stabile a constat și în faptul că am putut amplasa pictura aproape de locul său inițial, astfel că în perioada restaurării nu a lipsit din decorul bisericii, respectiv din liturghie și din privescerea cu care s-au obișnuit enoriașii.

Pe parcursul celor șase ani trecuți de la restaurare, vâluririle au început să revină încetul cu încetul. Din păcate acest lucru este firesc, deoarece picturile se află în același ambient în care s-au produs deformările anterioare. Această situație s-ar putea remedia în două moduri: prin dublarea suportului cu o pânză de dublare din fire sintetice, sau folosind șasiuri cu arcuri. Cea de-a doua variantă este mai potrivită, nu doar pentru că dublarea este o intervenție foarte radicală pentru picturile de asemenea dimensiuni și aflate într-o asemenea stare, ci fiindcă și-n cazul dublării șasiurile ar trebui modificate sau schimbate. Ramele actuale nu ar mai suporta tensionarea picturilor care ar deveni mult mai rigide, în schimb s-ar putea transforma destul de simplu în sisteme cu arcuri. Rezultatul ar fi mai bun și mai ieftin în cazul utilizării arcurilor.

Consolidarea stratului pictural și netezirea deformațiilor cu ajutorul magneților

O posibilă metodă pentru remedierea stratului pictural exfoliat, desprins de pe suport și a deformărilor pronunțate, ce nu pot fi corectate prin întindere, constă în presarea cu magneți. Modalitățile de restaurare prin aplicarea de magneți și tablă zincată au fost publicate de Lucia Saccani și Luigi Rella în 2007.¹⁷ Autorul și colegii săi au implementat cu succes deplin cele descrise, prima oară în localitatea

¹⁴ 8 bucăți plăci de 8x14 cm, cu grosimea de 5 mm, din tablă de fier moale. În acestea se pot da oricâte găuri, după necesități.

¹⁵ Restauratorii acestui tablou: Lopusny Erzsébet, Susánszky Ágnes și autorul.

¹⁶ Etilen-vinil-acetat.

¹⁷ Saccani – Rella 2007. pp. 182–186.

Jászapáti, pe marile picturi de altar ale lui Than Mór și Sajóssy Alajos.¹⁸ Esența procedurii constă în faptul că folosind magneți de diverse dimensiuni se exercită presiuni diferite, dar neîntrerupte, pe porțiunile lipite sau pe suprafețele de netezit. Pe versoul picturii se așează tablă zincată, la nevoie învelită în hârtie siliconată. Aceasta va atrage magnetul. Sub magnet se pot pune diferite straturi: carton, pâslă, Promatco¹⁹, hârtie siliconată etc. În cazul unor picturi de mici dimensiuni așezăm pe masa de lucru o tablă cât pictura însăși. Trebuie avut însă grijă: dacă locul tratamentelor este prea apropiat, tabla magnetizată va respinge magneții. Cu ceva experiență problema se poate rezolva. Metoda magneților permite efectuarea lipirilor necesare prin presare la rece (*foto 30–31*), ceea ce constituie categoric cea mai delicată metodă, dăunează mult mai puțin decât călcarea cu fier de călcat. Desigur, lipirea se poate realiza și prin aplicarea de greutate, folosind săculeți cu nisip sau cu alică, dar magneții produc o presiune mai mare și prin alegerea magnetului potrivit se poate regla forța de compresie. Pe suprafețele verticale metoda cu greutate nu funcționează, în schimb magneții se aplică ușor și în acest caz.

Masa de presare, folosită de restauratori timp de secole, este de domeniul trecutului. Tot ce am rezolvat înainte cu aceste prese, într-un mod lent și complicat, se face acum mai rapid și mai delicat cu ajutorul magneților.

Recomandăm cu dragă inimă colegilor să încerce tehnicile prezentate mai sus. Pentru informații suplimentare autorul vă stă la dispoziție cu plăcere.

Autorul fotografiilor: Bóna István.

BIBLIOGRAFIE

- BERGER, G. (1966): Weave interference in vacuum lining of pictures. In: *Studies in Conservation* 11(4) pp. 170–80.
- BERGER, G. (2000): Lining and mounting with BEVA. In: *Conservation of paintings*, Archetype Publications, pp. 85–108.
- BERGER, G. (2000): Weave accentuation and weave interference in vacuum lining of paintings. In: *Conservation of paintings*, Archetype Publications, pp. 109–116.
- BERGER, G. (2000): The role of tension in the preservation of canvas paintings. In: *Conservation of paintings*. Archetype Publications, pp. 245–262.
- BERGER, G. (2000): The Berger-Russell biaxial stress tester for stretched canvas. In: *Conservation of paintings*. Archetype Publications, pp. 263–275.
- BERGER, G. (2000): Consolidation of flaking paint films.

¹⁸ Magneții sunt produsele firmei Borsmagnet Kft. (SRL). 1107 Fertő u. 14. <http://www.borsmagnet.hu>

¹⁹ Promatco Vliesstoff FE 2510 (Classen-Papertronics KG. Essen-Kettwig). Pâslă specială, foarte netedă și cu o mare permeabilitate la aer.

In: *Conservation of paintings*, Archetype Publications, pp. 23–44.

- CUMMINGS, A. HEDLEY, G. (1974): Surface texture changes in vacuum lining: experiments with raw canvas. In: *Conference on Comparative Lining Techniques*, National Maritime Museum, Greenwich (UK).
- HACKE, B. (1983): Über die Entwicklung und die Möglichkeiten des Niederdruckapparates. In: *Maltechnik Restauro* 4. pp. 257–286.
- MITKA, A. (1997): Dublowanie obrazów, uniwersalne krosno pomocnicze. A universal auxiliary stretcher for the purpose of relining paintings, *Biuletyn*, Vol. 8. No. 3–4. pp. 76–78.
- SACCANI, L. – RELLA, L. (2007): Die Restaurierung eines Großformatigen Leinwandgemäldes. In: *Restauro* 2007/3. pp. 182–186.
- List of dates in the history of conservation and restoration – Wikipedia
[vhttp://en.wikipedia.org/wiki/List_of_dates_in_the_history_of_conservation_and_restoration](http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_dates_in_the_history_of_conservation_and_restoration), (2014.01.05.)

István Bóna, DLA, habil

Restaurator de pictură

Profesor asociat

Universitatea de Artă Magyar Maghiară

1062 Budapesta, str. Andrássy 69–71.

Tel.: +36-1- 342-1768

bonaistvanmeister@gmail.com

LISTA FOTOGRAFIILOR

- Foto 1.* Dublare prin procedul buzunarului vidat, la Catedra de Restaurare a Universității Maghiare de Arte Plastice (Magyar Képzőművészeti Egyetem). Vacuum realizat cu un aspirator industrial.
- Foto 2.* Vid realizat cu un sistem de aspirație confecționat din țevi subțiri de PVC. Cu acesta se scoate aerul dintre două folii. Pânzele sunt presate de foliile care se apropie datorită vidului.
- Foto 3.* Pictură vălurită, înainte de tratamentul cu vapori reci. Imagine în lumină razantă.
- Foto 4.* Aceeași pictură, versoul. Tensionarea cu cauciuc a netezit-o deja, dar suprafața este încă foarte vălurită.
- Foto 5.* Structura cortului de umidificare. La circa 20 cm sub pictură se află voalul sintetic umectat. Cortul se construiește în așa fel încât folia de acoperire să nu atingă suprafața picturii.
- Foto 6.* Cortul de umidificare, finalizat. Folia se poate fixa cu greutate și magneți. Magneții permit întinderea foliei, dar totodată ușurează și desfacerea.
- Foto 7.* Pictura după tratamentul cu vapori reci, fotografiată în contralumină.

- Foto 8.* Restauratorul pictură Tannar Ruuben realizează o cutie de umidificare cu ocazia cursului ținut la Universitatea Maghiară de Arte Plastice.
- Foto 9.* Pictura întinsă pe o cutie de umidificare.
- Foto 10.* Pictura Mária és Erzsébet találkozására (Întâlnirea dintre Fecioara Maria și Elisabeta), a pictorului Than Mór, după restaurare.
- Foto 11.* Pictura înaintea restaurării, fotografiată în contralumină. Pe fotografia întunecată se observă două feluri de văluriri. Structura mai mare, vălurită, lăsată, s-a format din cauza întinderii pânzei. Deasupra traverselor se vede un șir de mici cute.
- Foto 12.* Pictura întinsă pe rama de întindere cu șuruburi, confecționată după modelul polonez.
- Foto 13.* Dispozitivul de întindere cu șuruburi.
- Foto 14.* Rigidizarea, stabilizarea picturii este inevitabilă peste o anumită dimensiune.
- Foto 15.* În vederea presării cu magneți, de suprafața pictată am sprijinit o tablă zincată ambalată în folie.
- Foto 16.* Pe versoul picturii am presat pânza cu cartoane buretate, până la netezire.
- Foto 17.* Pictura perfect netedă după tratamentul de câteva zile.
- Foto 18.* Pictura de 18x3 m a lui Vágó Pál în timpul pregătirii pentru întinderea pe șasiu.
- Foto 19.* Pictura agățată pe o șină stabilă de aluminiu, cu ajutorul unor role de suspensie.
- Foto 20.* Pânza este întinsă cu arcuri proiectate și confecționate în acest scop.
- Foto 21.* Dimensiunile arcului (Diametrul arcului: 6 mm. Confecționat din sârmă de 0,8 mm. Lungimea arcului: 61 mm).
- Foto 22.* Pictura Szent Anna Máriát tanítja (Sfânta Ana o învață pe Fecioara Maria) a pictorului Sajóssy Alajos, înainte de restaurare. În zona de sus s-a imprimat o pană de lemn, bătută cu ciocanul în șasiu în anul 1938, lângă care pe ambele părți s-au format văluriri oblice, provenite din alun-gire. Am reușit să corectăm imprimarea doar în mai multe etape. În spate se vede o pictură de altar a lui Than Mór, restaurată.
- Foto 23.* Pictura lui Sajóssy înainte de întinderea cu arcuri. Rama rigidă, foarte solidă, ține ferm pictura, fără a necesita alte consolidări.
- Foto 24.* Pictura întinsă, tensionată.
- Foto 25.* Urma lăsată de imprimare, imediat după întinde-re. În câteva zile s-a ameliorat mult, dar se părea că numai prin tensionare nu se poate îndepărta complet.
- Foto 26.* Zona imprimată, după tratament, fotografiată în contralumină. Deformarea a dispărut aproape complet.
- Foto 27.* Netezirea imprimărilor mai mari cu ajutorul magneților. Pe fața picturii, în zonele problematice, se află plăci de tablă zincată.
- Foto 28.* Netezirea vălurilor prin presare, văzută din dos, cu magneți și cartoane buretate.
- Foto 29.* Pictura lui Sajóssy Alajos după restaurare.
- Foto 30.* Fixarea stratului pictural exfoliat pe o pictură de mici dimensiuni. Sub stratul pictural se introduce un adeziv acrilic.
- Foto 31.* Pe locul tratat se pune hârtie siliconică, pe care se așează magnetul. Se lasă până când adezivul se usucă complet.

Traducere: Ferenc Karácsony